

Begrip

moslims

christenen

Nr 36 dec. 1977
Prijs fl. 1.50
Abt. fl. 15.--
Giro 815474

IMAM EN MOSKEE

"Begrip"
Wüstelaan 80
Santpoort
tel. 023-379650

Ten geleide

Moslim-juristen omschrijven de Islam als: godsdienst en gemeenschap. Godsdienst met bepaalde leerstellingen, gemeenschap door het nakomen van godsdienstpraktijken en gedragsregels waaraan men elkander herkent. Om een gemeenschap vorm te geven zal een zekere organisatie nodig zijn met een centrale persoon of plaats waaromheen die gemeenschap zich groepeert.

In dit nummer gaan we spreken over de moskee, de plaats waar de moslim-gemeenschap bijeenkomt om zich neer te werpen in aanbidding en over de persoon die daarin voorgaat, de imam.

Zoals voor iedere geloofsgemeenschap, is het ook voor de moslims van groot belang een plaats van eredienst te hebben met een imam die daaraan verbonden is. Te meer nog omdat de moslimgroepering in ons land een minderheid is die onder dreiging leeft haar identiteit te verliezen, en de "tweede generatie" gevaar loopt zonder godsdienst op te groeien.

Voor de westerling lopen in de moslim-wereld op ongrijpbare wijze eenheid en verdeeldheid, gemeenschapszin en invudualisme door elkaar en roepen nogal wat vragen op. De functie van de imam en de plaats die de moskee heeft in het gemeenschapsleven van de moslims kan dit misschien wat verduidelijken.

Ten slotte wensen we aan alle lezers en lezeressen een gezegend en gelukkig nieuwjaar.

de redaktie

IMAM.

Het woord "Imam" komt in de Koran voor in meerdere betekenissen. Zo wordt in 46, 12 de Joodse Thora een "imam" genoemd en betekent er zoveel als "gids". In 25, 74 wordt de gelovige "imam" genoemd en hier betekent het "wegwijzer voor de ongelovigen". Maar ook iemand die anderen van de rechte weg wegvoert is in dat opzicht "imam".

In de meest gebruikelijke zin betekent het woord "imam" degene die in de moskee het gebed leidt. Voor een goed begrip van de positie van de Imam in de moslimgemeenschap is het nodig in de gaten te houden dat de Islam geen onderscheid kent tussen kerk en staat noch het onderscheid tussen religieuzen en leken.

- Het staatshoofd is de grote Imam. Hij is bij uitstek degene die het gebed moet leiden. Hij is dus tevens de imam van de moskee. In de praktijk leidt het staatshoofd in Islamlanden het gebed in de grote moskee van de hoofdstad. Regionale vertegenwoordigers van de regering zijn weer imams van de belangrijkste moskee in hun gebied.
- Het leiden van het gebed, hetgeen de taak van de imam is in de moskee, heeft voor de moslim niet de betekenis van een soort priesterlijke functie. Het moslim-gebed is een zeer persoonlijke zaak, iedere gelovige bidt tot Allah, en er is geen sprake van iemand die optreedt als medeleraar tussen hem of haar en Allah.

De rol van de imam beperkt zich tot de rol van de man die er voor zorgt dat de gebedshandelingen van de gelovigen gelijktijdig verlopen, zodat er tijdens het gezamenlijke bidden geen verwarring ontstaat.

Er is geen sprake van wijding of sacramenteel voorgaan. Evenmin vraagt dit leiden van het gebed op zichzelf genomen enige vorm van opleiding. Iedereen kan waar dan ook het gebed van zijn medegelovigen leiden.

- Wanneer de moslim gaat bidden stelt hij zich in Gods aanwezigheid. Hij maakt daarbij enkele gebaren waarin hij probeert heel de geschapen wereld mee te nemen in het zich gehoorzaam voegen naar Gods bedoelingen met alles en iedereen en hij spreekt een aantal begroetingen uit die volgens de Islam-traditie gebruikt zijn door Mohammed toen hij in een mystieke ervaring werd opgeheven tot Gods Aanwezigheid.

Bij de gebaren gaat het om een drietal houdingen.

De eerste houding van rechtopstaan symboliseert de wijze waarop het gebergte en het gesteente overal ter wereld zich staande houdt.

De tweede houding van vooroverbuigen symboliseert de wijze waarop de dieren zich voortbewegen over de wereld.

De derde houding tenslotte van het voorhoofd op de grond drukken symboliseert de wijze waarop de plantenwereld zich met hun mond (hun wortels) in de aarde planten.

De eigenlijke menselijke houding in het gebed bestaat derhalve hierin dat de mens in zijn bidden de houding opneemt van alle schepselen die slechts door hun wijze van bestaan Gods lof verkondigen. De mens is zich van deze houding bewust en richt hem tot God.

- Tijdens de gebedsdiensten is er geen sprake van het brengen van offers of iets van dien aard. Dit onderstreept nogmaals wat boven gesteld werd dat de Imam geen enkele priesterlijke functie heeft.
- De Imam is ook niet degene die oproept tot gebed, dat is voorbehouden aan de muezzin.
- De moslim spreekt:

van gebedsoefeningen die dagelijks plaatsvinden, ...
van anderen die speciaal op vrijdagen en .....
van weer anderen die op de twee grote feestdagen plaatsvinden.

Het gebed dat men spreekt is steeds hetzelfde. Het enige verschil is dat het gebed vrijdags wordt voorafgegaan door een klein preekje en op de twee grote feestdagen wordt gevolgd door een preek. De preek wordt verzorgd door de Imam.

- Het formulier van het gebed bestaat uit het eerste hoofdstuk van de Korân, gevolgd door enkele zinnen die uitdrukking geven aan Gods grootheid, de nederigheid van de mens en het vragen om Gods vergeving.
- Over de hele wereld bidden de moslims in het arabisch. De voornaamste reden hiervan is dat het arabisch de taal is waarin de Korân is geschreven, de taal waarin God gesproken heeft tot de Profeet. Wanneer een moslim zich richt tot Allah dan bedient hij zich van de originele tekst die Mohammed neerschreef als eerste hoofdstuk van de Korân. Hij ziet hierin tevens een uitdrukking van het universele karakter van zijn godsdienst. Er wordt ook nog wel eens een ander motief aangevoerd. De vrouw van de Profeet wordt door alle moslims beschouwd als de moeder van alle gelovigen. Als nu de moeder van de gelovigen arabisch sprak dan is het arabisch ook de moedertaal van alle gelovigen.
- Terugkomend op de gedachte dat het staatshoofd tevens gebedsleider (Imam) is en bedenkend dat de moslims geacht worden 5 maal daags in de moskee te komen bidden, dan betekent dit (daar waar het optimaal funktioneert) een unieke gelegenheid voor een regelmatig contact tussen de gelovigen en hun leiders. De regering van een moslim-land zou hier een unieke gelegenheid hebben om 5 maal daags zich op de hoogte te stellen van wat er leeft en gedacht wordt door de gewone mensen en tevens evenzoveel gelegenheid om mededelingen te doen, over de stappen die de regering wenst te ondernemen, aan de mensen die zich in de moskee verzamelen. Het kan dan een gelegenheid betekenen voor het staatshoofd om de bidders te indoktrineren, het kan echter ook een gelegenheid zijn voor een samenleving waarin er principieel geen chef is noch onderhorige, een samenleving waarin allen gelijk zijn en waarin de Imam (het staatshoofd) als "primus inter pares" de funktie heeft van degene die synchroniseert, degene die het handelen coördineert van al diegenen die zich voor het gebed verzamelen met de intentie zich in te zetten voor taken die zij willen vervullen voor hun Meester, Allah. En hier ligt dan aan ten grondslag een filosofie die geen onderscheid kent tussen Kerk en Staat. Hoe mooi het in conceptie ook lijkt, de vraag blijft staan of ook in de moderne Islam-staten dit te verwezelijken is.
- Ook in de moslimwereld wordt wel eens de vraag gesteld of de taak van de Imam alleen door mannen kan worden vervuld. In de praktijk is het zo dat op dit ogenblik nergens een vrouw het gebed leidt in de moskee. Daar echter de vrouwen net als de mannen gehouden zijn aan de gebedsoefeningen komt het wel voor dat bij gelegenheden (zoals in vrouwenclubs) waar alleen vrouwen aanwezig zijn, het gebed geleid wordt door een vrouw. De theologen zijn het er niet over eens. Ze worden in hun theoretische overwegingen verstoord door een historisch gegeven dat teruggaat tot de tijd van de Profeet. Er leefde in die tijd nl. een zekere "Oumm Waraca", een zeer devote vrouw, een weduwe, die de gehele Korân uit haar hoofd kende. Zij was derhalve een "Hafiz", iets wat normaliter alleen onder mannen wordt aangetroffen. De geschiedenis vertelt dat de Profeet zelf deze vrouw heeft aangesteld als Imam van de moskee waar een oude man als muezzin optrad en waar een groep mannen en vrouwen, het merendeel slaven, kwam bidden. Oumm Waraca trad op als Imam van de moskee zelfs nog onder de tweede Kalif Omar.
- Vanuit het feit dat het gebed steeds in het arabisch gebeurt en dat dit gebed zich letterlijk inspireert op de Korân, en vanuit het feit dat de Korân de sleutel is voor iedere moslim voor zijn opvattingen over alles wat het leven van een mens betreft, ligt het voor de hand dat de Imam ook de man is die in de zg. Korânscholen, die naast de moskee ontstaan, een belangrijke taak vervult. In deze scholen leert de imam aan de jeugd de letterlijke tekst van de Korân, die het zich door eindeloos herhalen eigen moet maken, en hij laat deze geheugenoefening gepaard gaan met een summiere interpretatie van de Korântekst.

Uit al deze zaken tezamen genomen wordt het duidelijk dat de Imam een niet te veronachtzame rol in de moslim-gemeenschap kan spelen.

MOSKEE.

- Het woord "Moskee" (in het arabisch masdschid: plaats van nederwerping of aanbidding) werd oorspronkelijk alleen gebruikt voor de Ka'ba in Mekka, de dom op de rots in Jerusalem (Qubbet es Sakhra) en voor het huis van Mohammed in Medina.
Sinds de 10e eeuw ongeveer, gebruikt men het woord masdschid om de kleine gebedsruimtes of gebedshuizen aan te geven. De hoofdmoskeeën waar het vrijdagse gebed wordt verricht noemt men: Masdschid-i-Dschuma (vrijdagsmoskee), Ulu Dschami (grote moskee) of gewoon Dschami (de verzamelende). In de betekenis van "Dschami" is het karakter besloten van de Islamitische sakrale bouw: het is geen godshuis of offerplaats, maar een verzamelplaats van gelovigen om te bidden.
Typisch horen tegenwoordig bij een moskee: de Mihrab (gebedsnis naar Mekka gericht: Qibla), de Mimbar (een kansel met meerdere treden) en verder natuurlijk de minaret, van waar af 5 maal daags tot het gebed wordt opgeroepen.
Reeds vanouds is het normaal dat een moskee niet geïsoleerd staat, maar verbonden is met andere gebouwen. Op sommige plaatsen werd een bestaand kerkgebouw moskee: een beroemd voorbeeld is de Hagia Sophia te Istanbul in Turkije.
De gebedsruimte van een moskee is een ruimte waarin enkel gebeden wordt: andere culturele activiteiten vinden er niet plaats.
- Het is niet verwonderlijk dat velen van ons op de vraag wat is een moskee zullen antwoorden: dat is een soort kerk voor moslims. De moslim zelf ziet de moskee als een soort middelpunt van identiteit. Een middelpunt, waarin cultuur, godsdienst en maatschappelijk gebeuren met elkaar verweven zijn. Het is een oriëntatiepunt waardoor hij zich beter thuis voelt.
Rond talloze moskeeën in de wereld vindt men dan ook scholen, ziekenhuizen en bibliotheken enz. Dat hoort voor het gevoel van de moslim allemaal bij elkaar als middelpunt van een sociaal gebeuren.
Dat dit op vele plaatsen een eigen vorm gevonden heeft zal niemand verwonderen. Ook de Islam is beïnvloed door de cultuur van het volk dat de Islam als godsdienst accepteerde (of moest accepteren).
Voor moslims, die zich als vreemden bevinden in een westerse samenleving, krijgt de moskee nog een extra accent. "Ook hier horen wij thuis", "ook hier worden wij geaccepteerd en serieus genomen", "ook hier kunnen wij in het openbaar en gezamenlijk onze plichten vervullen".
Voor deze laatste groep moslims heeft de moskee, behalve het bovengenoemde effect van "oriëntatiepunt" en het gevoel van "geaccepteerd worden", zijn mogelijke inwerking op de niet-moslim omgeving. Vanuit dit centrum kan men nl. gemakkelijker voorlichting geven en begrip wekken voor de achtergronden en verworvenheden van de Islamitische culturen. Een bijbehorende bibliotheek en koranschool zijn dan wel een vereiste.
- In dit geheel van beschouwingen is het misschien dienstig iets op te nemen over de vraag omtrent het wel of niet toegankelijk zijn van de moskee voor niet-moslims.
Er zijn veel moslims die moeite hebben met de wijze waarop de zaken geregeld worden rond de grote moskee in Parijs.
Buiten de gebedsuren kun je als toerist binnen komen tegen betaling. Tijdens de gebedsuren is de moskee gesloten voor toeristen.
Overal elders in de wereld kunnen niet-moslims de moskee binnengaan, ook tijdens de gebedsuren (hoe dit in arabië ligt is onbekend).
Er zijn uit de geschiedenis twee voorvallen bekend waarop de traditie hieromtrent steunt.
Het eerste gaat terug tot de tijd van de profeet. In Zuid-Arabië (Yemen) leefde toen een stam Najrân, die de christelijke godsdienst beled. De moslimtroepen hadden toen het hele gebied veroverd en vanuit de stad Najrân werd een delegatie gestuurd naar Medina om een vredesverdrag te sluiten.

De delegatie kwam de moskee binnen om er te spreken met de profeet. Dit betekent op zich nog niet zoveel. Het verhaal gaat echter verder. Iba Hichâm, die de eerste levensbeschrijving van Mohammed op zijn naam heeft staan, vertelt het als volgt: "Op een bepaald ogenblik, tijdens de onderhandelingen, sprak de leider van de delegatie: "Het is nu tijd voor onze mis, voor ons gebed, en wij willen u nu verlaten om ons gebed te verrichten". De Profeet zou toen gezegd hebben: "Als u wilt, doe uw gebed dan hier in de moskee, daar is niets op tegen". Als bijzonderheid voegt de schrijver hier aan toe dat de christenen zich toen naar het Oosten keerden en in de moskee hun gebed verrichtten. Daarna kwamen zij terug bij de profeet om de vredesonderhandelingen voort te zetten.

Het tweede voorval vond plaats in de tijd van Kalif Omar.

Het is opgeschreven door Abou Youssouf, minister van justitie van Kalif Haroun-el-Rachid (bekend uit de verhalen van "Duizend en een nacht"). "Op zekere dag toen Kalif Omar in Mekka, het was een vrijdag, een toespraak hield vòòr het gebed in de moskee van de Kaaba, trad er een christen van de stam Taghlib (Irak) de moskee binnen en ging voor de Kalif staan. Hij beklagde zich over het gedrag van de douanebeambte. Bij de grens had deze beambte tweemaal tol gevraagd, eenmaal bij het binnenkomen en eenmaal bij het verlaten van het land. En de man vroeg de Kalif: "Is dit rechtvaardig?" De Kalif antwoordde: "neen, hij heeft slechts het recht eenmaal tol te vragen" en de Kalif ging voort met bidden. De christen wist niet goed raad met dit antwoord en zei: "Ik heb me beklagd, maar er is geen uitspraak gedaan". Twee of drie dagen later kwam hij terug in de moskee bij de Kalif en zei: "Ik ben dezelfde christen uit Taghlib". De Kalif antwoordde hem: "Ik ben eveneens dezelfde Kalif Omar". De christen begreep er niets van en omdat er verder niets gezegd werd ging hij weg. Hij begaf zich naar de grens om de vereiste tol te betalen. Maar wie schetst zijn verbazing toen hij daar constateerde dat een brief van de Kalif hem was vooruit gegaan met het bevel om slechts één tolheffing te innen".

Aldus het verhaal. Voor ons is in dit verhaal belangrijk dat zelfs in de Moskee van de Kaaba een christen mocht binnenkomen, en dat ten tijde van de orthodoxe Kalif Omar, die als een zeer puriteins denkende heerser de geschiedenis is ingegaan.

De beide voorbeelden illustreren tevens dat de moskee een andere functie heeft dan de kerken in onze christelijke samenleving.

Hoe anders een moslim zijn moskee ook beleeft dan de westerse mens zijn kerkgebouw, het moet ons niet verwonderen dat de moslim wat schichtig wordt voor de profanerende toeristische benaderingswijze die zo vaak uit onze westerse ogen straalt. Voor een moslim is een ruimte pas een moskee wanneer het een ruimte is waarin je samen je dagelijkse gebeden zegt. En misschien gaan de gevoelens van de moslim wel parallel aan de gevoelens van de katholieken in Chartres, die de beroemde katedraal daar ter plaatse moeten gebruiken als hun gebedsruimte. Haast wanhopig klinkt het bord dat bij de ingang staat: "dit is een plaats van gebed".

Misschien moet de westerse mens eerst weer leren om te gaan met zijn eigen gebedsplaatsen, voordat hij de gevoelens van de moslim verstaat. Denkend over een moskee of gebedsruimte in Nederland menen wij niet beter te doen dan integraal de tekst over te nemen van een notitie getiteld: "Islamieten in Limburg". Daarin wordt het volgende gesteld:

- Als we in Nederland over een moskee of over een gebedsruimte denken, stuiten we op diverse problemen:
  - De wijze van beleving van de Islam is bij de betrokkenen verschillend. En de aantallen moslims zijn over het algemeen te klein om én een Turkse, én een Marokkaanse én een Indonesische moskee tot stand te brengen. De organisatiegraad van de betrokkenen is erg laag en vaak helemaal niet aanwezig. Normaliter zou die aansluiten bij het moskee-gebeuren. Er is geen moskee, dus geen organisatie. Omdat er geen organisatie is, komt er geen moskee. Zo draait men rond in een vicieuze cirkel.

- De verschillende talen vormen een barrière die moeilijk is om te nemen als men met elkaar desondanks toch iets tot stand wil brengen. De zorg voor het dagelijks bestaan is zo groot (huisvesting, papieren, werk, scholing, opvoeding) dat men werkelijk geen tijd heeft.
- De onbekendheid met nederlandse procedures en gewoontes maken het niet eenvoudig om iets tot stand te brengen. De gekompliceerdheid van deze procedures gaat de meeste Nederlanders nog boven hun pet. Onderlinge naijver, wantrouwen van diverse groeperingen t.o.v. elkaar en een kost wat kost willen vasthouden aan de gewoontes van "thuis", spelen ook hier hun betreurenswaardige, maar menselijke rol.
- Toch is het niet onmogelijk om in Nederland op een zinvolle wijze over een moskee te denken. Er zijn verschillende projekten en initiatieven die dit bevestigen. De moslims passen zich ook in Mekka aan elkaar aan door de ritus van de zogenaamde grote imam te volgen. En de gezamenlijke akseptatie van de Koran als leidraad biedt houvast. Met een beetje goede wil moet een moskee de betrokkenen ook dichter bij elkaar brengen. Zeker is dat initiatieven van dit soort met een enorm enthousiasme door de betrokkenen worden ondersteund.
- Er zijn ook nu reeds ontmoetingsplaatsen: formele of informele. Onder de invloed van de westerse samenleving is het gebruik van "alcohol" daar erg "in". Reden waarom zeer veel moslims dit soort plaatsen mijden. Ze voorzien echter wel in een levende behoefte: zeer velen zijn zonder familie hier! In onze ogen biedt een moskee echter een heel specifieke en aan de historie, kultuur en gewoontes aangepaste mogelijkheid voor velen tot groei van groepsbesef en solidariteit in dit "vreemde" land. Een groot stuk vervreemding wordt voor velen wat verminderd.
- Zaken rond religieuze feesten (met name de Ramadan), religieuze slachtingen, besnijdenis en begrafenissen kunnen beter gecentraliseerd en geëördineerd worden aangepakt.
- Aandacht kan dan ook centraal geschonken gaan worden aan het knellende probleem van de "kinderopvang". De wildste taferelen spelen zich hier en daar af rond het "uitlenen" van kinderen, omdat de ouders moeten gaan werken. Wat in veel oosterse kulturen een verschijnsel is, dat positief gewaardeerd kan worden: de opvang van de kinderen door de "grootfamilie", werkt hier feitelijk in het westen in zeer veel gevallen dis-funktioneel. Het toevertrouwen van kinderen aan de eerste de beste voor geld, leidt nu vaak tot onaanvaardbare misstanden. Aan een moskee zou een peuter/kleuterdagverblijf kunnen worden verbonden.

Voor de samenstelling van dit artikel heb ik gebruik gemaakt van

- het artikel L'Imam, dat verschenen is in het "Bulletin du cercle" St. J. Baptiste van juli 1967.
- het artikel over de moskee dat uitgegeven werd door de stichting "Islamitische Moskee Venlo". 22 augustus 1977.

P. Erfstemeijer.

